

Fordypningsoppgave

VBU723 Psykososialt arbeid med barn og unge

I begynnelsen er relasjonen

Elin Merethe Pedersen

Totalt antall sider inkludert forsiden: 26

Molde, 26.04.2023

Obligatorisk egenerklæring/gruppeerklæring

Den enkelte student er selv ansvarlig for å sette seg inn i hva som er lovlige hjelpemidler, retningslinjer for bruk av disse og regler om kildebruk. Erklæringen skal bevisstgjøre studentene på deres ansvar og hvilke konsekvenser fusk kan medføre. Manglende erklæring fritar ikke studentene fra sitt ansvar.

<i>Du/dere fyller ut erklæringen ved å klikke i ruten til høyre for den enkelte del 1-6:</i>		
1.	Jeg/vi erklærer herved at min/vår besvarelse er mitt/vårt eget arbeid, og at jeg/vi ikke har brukt andre kilder eller har mottatt annen hjelp enn det som er nevnt i besvarelsen.	Ja
2.	Jeg/vi erklærer videre at denne besvarelsen: <ul style="list-style-type: none">• ikke har vært brukt til annen eksamen ved annen avdeling/ universitet/høgskole innenlands eller utenlands.• ikke refererer til andres arbeid uten at det er oppgitt.• ikke refererer til eget tidligere arbeid uten at det er oppgitt.• har alle referansene oppgitt i litteraturlisten.• ikke er en kopi, duplikat eller avskrift av andres arbeid eller besvarelse.	Ja
3.	Jeg/vi er kjent med at brudd på ovennevnte er å <u>betrakte som fusk</u> og kan medføre annullering av eksamen og utestengelse fra universiteter og høgskoler i Norge, jf. Universitets- og høgskoleloven §§4-7 og 4-8 og Forskrift om eksamen §§16 og 36.	Ja
4.	Jeg/vi er kjent med at alle innleverte oppgaver kan bli plagiattrollert, jf. høgskolens regler og konsekvenser for fusk og plagiat	Ja
5.	Jeg/vi er kjent med at høgskolen vil behandle alle saker hvor det forligger mistanke om fusk etter høgskolens retningslinjer for behandling av saker om fusk	Ja
6.	Jeg/vi har satt oss inn i regler og retningslinjer i bruk av kilder og referanser på biblioteket sine nettsider	Ja

Personvern

Personopplysningsloven

Forskningsprosjekt som innebærer behandling av personopplysninger iht.
Personopplysningsloven skal meldes til Sikt for vurdering.

Har oppgaven vært vurdert av Sikt?

nei

- Hvis ja:

Referansenummer:

- Hvis nei:

Jeg/vi erklærer at oppgaven ikke omfattes av Personopplysningsloven:

Publiseringsavtale

Studiepoeng: 15

Veileder: Tore Andestad

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjennelse.

Opgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja:

Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?

ja

nei

Dato: 26.04.2023

Antall ord: 5607

Sammendrag

Oppgavens tema er hva som kjennetegner en god relasjon og relasjonens kraft i møte med barn og unge som er i behov for hjelp. Jeg har stilt spørsmål om hva som kjennetegner en god relasjon og begrenset det til hovedsakelig å gjelde relasjon mellom en hjelper, og barn og unge i skolealder. Jeg har studert litteratur og forskning, lest empiri og brukt egne praksiserfaringer. Jeg har hatt med meg min tidligere kollega Hanne gjennom hele oppgaven. Det har jeg gjort fordi virkeligheten er slik at det finnes mange barn og unge som Hanne - som lengter etter noen som tar seg tid til å invitere til tillitsfulle og empatiske menneskemøter.

Jeg har i oppgaven hatt et sideblikk på om filosofi, etikk og teori harmonerer slik at hjelpeapparatet kan ha nytte av filosofers betraktninger om relasjon og relasjonskompetanse. Jeg har brukt Kari Martinsens omsorgsteori i tillegg til barne- og ungdomspsykiater Søren Hertz teori om de uante muligheter. Oppgaven har preg av alvor gjennom det at vi får innblikk i min tidligere kollega Hanne som hadde en vanskelig oppvekst. Tilknytning handler om den trygghet som vi opplever i våre nærmeste relasjoner og slik trygghet hadde ikke Hanne. Oppgavens form er med vilje slik at ved å ha Hanne med gjennom hele oppgaven ble det mulig å se om denne oppgavens teori og praksis henger sammen. Jeg vil i oppgaven belyse teori som sier noe om hva som skal til for å utvikle gode relasjoner. Jeg har benyttet litteraturstudie som metode.

Det som fremkommer i oppgaven som kjennetegn på en god relasjon er at det er viktig å behandle den andre med respekt, empati og verdighet, bygge tillit og akseptere den andre som den er.

Innhold

1.0 Innledning	7
1.1 Bakgrunn for valg av tema	7
1.2 Oppgavens struktur	8
1.3 Problemstilling	8
1.4 Hensikt og mål med oppgaven	9
1.5 Avgrensning	9
1.6 Begrepsavklaring	9
1.6.1 Relasjon	9
1.6.2 Den etiske fordring	9
2.0 Teori	11
2.1 I begynnelsen er relasjonen	11
2.2 Jeg – du – det – relasjon	11
2.3 Omsorg i relasjon og handling	12
2.4 Bio-psyko-sosial forståelsesmodell og de uante muligheter	13
3.0 Metode	14
4.0 Presentasjon av forskning	16
4.1 «Jeg er venn fra 8-16»: Vennskap i sykepleie -pasientrelasjoner som varer over lang tid?	16
4.2 «Faglig og personlig støtte: Om betydningen av en god relasjon mellom lærer og elev sett fra elevens ståsted»	16
5.0 Drøfting	18
5.1 Øyeblikksomsorg	18
5.2 Relasjonens kraft	19
5.3 Uante muligheter	21
6.0 Avslutning	22
Litteraturliste	23
Vedlegg 1	25

1.0 Innledning

For mange år siden bodde min tidligere kollega Hanne i en hvilken som helst norsk kommune. Der arbeidet Hannes mamma som terapeut og var beundret for sin varme klokskap i møte med barn og unge som av ulike grunner hadde behov for kontakt med kommunens avdeling for psykisk helse. Det ingen visste var at den kloke terapeuten ikke klarte å være en god mamma for Hanne. Ikke sjelden ble Hanne slått uten å forstå hvorfor. Når Hannes mamma drakk mange glass vin på kveldene måtte Hanne sitte sammen med moren som gjentok at ingen av kommunens barn og unge var så udugelige, så lite pen og like dum som Hanne. Ikke sjelden måtte Hanne gå på skolen uten å ha spist frokost eller ha med seg matpakke. Flere ganger i uken ble Hanne skysset av sted til skolen etter at moren hadde spyttet henne i ansiktet og truet med juling dersom noen fikk vite hva som foregikk hjemme. Min tidligere kollega fortalte om en barndom der hun kjempet for å fungere på utsiden, inni seg var hun ingen. Da Hanne begynte på ungdomsskolen fikk klassen ny kontaktlærer som uten å vite det reddet Hannes liv. Hanne var langt nede etter en sommer med mors vold og inntak av alkohol. Hanne hadde begynt å legge planer om å ta sitt eget liv. En av de første dagene på ungdomsskolen hadde Hanne hodepine etter dager med lite mat. Da resten av klassen tok opp matpakken satt Hanne som vanlig på plassen sin bak i klasserommet. Læreren gikk en runde i klasserommet og småsnakket med elevene. Da turen kom til Hanne la læreren en matpakke på pulten hennes, strøk henne på kinnet og smilte. Mange år seinere ble jeg kjent med Hanne som kollega og fikk høre hennes barndomshistorie. Når hun hadde fortalt om matpakken og berøringen på kinnet så sa hun: «*Denne ene læreren reddet livet mitt. Der og da ble jeg et menneske igjen*». Det er snart et tiår siden jeg snakket med Hanne sist og jeg hadde nesten fortrenget hennes historie om vold bak lukkede dører, om relasjonen til en lærer og hans livgivende berøring og varme blikk. Det skulle en videreutdanning i tverrfaglig psykososialt arbeid med barn og unge til før historien til Hanne dukket opp i bevisstheten min igjen.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Jeg skal i denne oppgaven fordype meg i Hanne og andre barn og ungdommers behov for en annens blikk der det er godt å være til. Etter mange år i arbeid med ungdom og unge voksne ble det stadig tydeligere for meg at jeg i min iver etter å hjelpe ikke sjelden overser unges søken etter gode og trygge menneskemøter. Jeg opplever at vi som er fagpersoner drukner i diskusjoner om diagnoser og vår egen hang til å dempe uforståelig adferd med å rope på

medisiner. Derfor valgte jeg å gå tilbake til skolebenken til faget tverrfaglig videreutdanning i psykososialt arbeid med barn og unge. Det ble en spennende reise. Jeg har som voksen student fått reflektere over betydningen av eget menneskesyn, menneskets behov for å oppleve seg forankret og ikke minst – som i min tidligere kollega Hanne sin fortelling; Relasjonens betydning i møte med en krenket annen. I møte med praksisnær undervisning har jeg blant annet fordypet meg i begrep som anerkjennelse, tillit og profesjonell kjærlighet og hvordan disse har relevans for egen praksis. Ved å lese pensum og aktuell forskning og å delta i gruppesamtaler sammen med andre studenter, ser jeg tydeligere enn før at kunnskap om relasjon og relasjonsbygging er nødvendig for å få til gjensidighet og samarbeid i møte med mennesker.

1.2 Oppgavens struktur

Jeg vil i denne oppgaven se i flere retninger der jeg først ser på relasjonsforståelse i lys av filosofi. Filosofien gir oss mulighet til å reflektere over betydningen av egne holdninger, eget menneskesyn og til å bli bevisst hvilke forutsetninger vi legger til grunn i vårt arbeid med barn og unge. Jeg har latt meg inspirere av psykolog Løvlie Schibbye (2017) som sier at kunnskap om filosofi beriker oss som mennesker og veileder våre handlinger. Jeg velger å ta utgangspunkt i filosof Knud.E. Løgstrup (1905 – 1981) som snakker om relasjon som en fordring. Han sier at dypest sett går enhver fordring ut på å ta vare på den andres liv (Eide, Grelland, Kristiansen, Sævareid og Aasland, 2020). Jeg skal også se nærmere på den jødiske filosofen Martin Buber (1878 - 1965) som sier at alt virkelig liv er i møtet med andre (Buber, 2022). Han viser oss at gjennom å skape et *jeg-du-forhold* i relasjonen til den andre så opplever den andre seg som et helt menneske. Videre skal jeg se på Kari Martinsens omsorgsteori og på Søren Hertz og den gode relasjonens uante muligheter. I tillegg til forskning og litteratur vil jeg gjennom hele oppgaven ha med meg min tidligere kollega Hanne og hennes historie om en ordløs relasjon til en lærer. Min grunnutdanning er sykepleier, men jeg har i mange år jobbet med utsatte barn og unge og deres familier.

1.3 Problemstilling

Problem i metodesammenheng betyr at vi har et kunnskapshull som vi ønsker å finne mer ut av (Dalland, 2020). Jeg ønsker å fordype meg i hvordan jeg som en del av det vi omtaler som hjelpeapparatet kan bidra til at barn og unge som strever, opplever seg sett og møtt. Jeg stiller derfor det grunnleggende spørsmålet:

Hva kjennetegner en god relasjon?

1.4 Hensikt og mål med oppgaven

Jeg har valgt å fordype meg i hva som kan kjennetegne en god relasjon. Det har jeg gjort fordi ved å dykke ned i faglitteraturen på jakt etter gode relasjoners betydning vil jeg tilegne meg kunnskap og mot til bedre å forstå praksisfeltets krevende relasjoner. Målet med oppgaven er å tilegne meg redskap til å stå bedre rustet i møte med barn og unges smerteuttrykk, og slik legge til rette for gode menneskemøter.

1.5 Avgrensning

Denne oppgaven handler om relasjon mellom mennesker der den ene er i behov for hjelp og den andre har i oppgave å gi hjelp. Jeg har avgrenset problemstillingen til å gjelde barn og unge i skolealder med hjelpebehov. I mye av litteraturen om relasjon og relasjonsdannelse poengteres det at det er forskjell på private relasjoner og de vi etablerer til våre pasienter, brukere, klienter osv. Det tenker jeg på som en selvfølge. Jeg drister meg likevel til å si at jeg i yrkeslivet har erfart at vi som er hjelpere ikke skal være så redde for å våge å vise oss frem som den vi er. Dette er en spennende og viktig diskusjon som jeg gjerne skriver om en annen gang.

1.6 Begrepsavklaring

Før jeg begynner med oppgavens teoridel vil jeg forklare enkelte begreper. Det gjør jeg for at vi skal ha samme forståelse av begrepene.

1.6.1 Relasjon

Begrepet relasjon kommer fra latin og betyr egentlig «føre tilbake». Relasjon er grunnleggende i møte med mennesker, situasjoner og fenomener (Jensen & Ulleberg, 2019). Relasjon benevnes som en forbindelse eller som forhold mellom to eller flere. I alle sammenhenger forholder vi oss til relasjoner. Mennesket blir til og utvikler seg i nære og i

mindre nære relasjoner. Hvis vi søker å forstå individet løsrevet fra dets relasjoner vil det bli for snevert fordi mennesket kan ikke forstås isolert. Aubert og Bakke (2018) definerer relasjon som et forhold eller en samhörighet som er etablert. Videre at relasjonen etableres gjennom den verbale og nonverbale dialogen med hverandre.

1.6.2 Den etiske fordring

Teolog og filosof Knud E. Løgstrup (1905 - 1981) forklarer *den etiske fordring* med at vi alltid har noe av den andres liv i vår makt. Det er opp til oss hva vi vil gjøre med dette – godt eller vondt. Enkelt forklart så omfatter den etiske fordring hva jeg skal gjøre mot den konkrete andre. Løgstrup (2000) sier at omsorg og kjærighet leves i relasjoner og at her får den etiske fordring sitt innhold. Fordringen utgår som en etisk appell om å handle til den andres beste.

2.0 Teori

Teori er et tankemessig redskap som hjelper oss til å håndtere og til å forstå praksisfeltet. Vitenskapen sier om teori at det «...er kunnskap som er ordnet i en bestemt struktur, og som kan testes mot virkeligheten» (Nyeng, 2020 s. 27). En teori er ikke endelig, men justeres når ny kunnskap kommer til og kan slik sett sies å være åpen for evig revidering. Å ha et teoretisk perspektiv vil si å se saken fra flere sider og er et samlebegrep som kan inneholde flere teorier. «Det kommer an på hvilke briller vi har på oss når vi leser forskning eller er i møte med praksisfeltet» (Malterud, 2018 s. 47).

2.1 I begynnelsen er relasjonen

Allerede ved unnfangelsen er det som skal bli til et menneske i relasjon til mor som sørger for vekst og utvikling. Vi vet mye om relasjonens betydning for utvikling av gode liv. Løgstrup sier det så klokt:

«Fra det grundvilkår, vi lever under, og som det ikke står til os at ændre, nemlig at den enes liv er forviklet med den andens, får den etiske fordring sit indhold, idet den går ud på at drage omsorg for det af den andens liv som forviklingen utgår»
(Løgstrup, [1971] 1997 s. 20. Her i: Eide, Grelland, Kristiansen, Sævareid og Aasland, 2020).

(Løgstrup [1971] 1997 s. 20. Her i: Eide m.fl. 2020) sier om relasjoner at det er i møte med den andre at vi blir til. For Løgstrup henger relasjoner og etikk sammen. Etikken springer ut av de relasjoner som vi er en del av. Å være i relasjon betyr å være gjensidig avhengig av den andre. For Løgstrup er det ikke slik at mennesket er selvstendige, selvstyrte og uavhengige. I boken «Den etiske fordring» tar han et oppgjør med det individuelle menneskesynet (Løgstrup 1956). Han sier likevel ikke at mennesket er uten selvstendighet. Han argumenterer for at selvstendighet og autonomi alltid har sitt utspring i at vi er hverandres liv og hverandres skjebne.

2.2 Jeg – du – det – relasjon

Filosof Georg W.F. Hegel (1770 - 1831) var opptatt av prosessen som skjer i møtet mellom mennesker. Han er opptatt av de indre prosesser og å la den andres behov være i front. Hegel (2007) ser på møtet mellom fremmede som en kamp om å bli møtt med respekt og

anerkjennelse og omtales som den hegelianske frigjøring. Dette handler om å legge til side egne behov og ha blikket og oppmerksomheten i møtet rettet mot den andre. Han sier at når mennesket lykkes i å oppnå den hegelianske frigjøring så opplever vi også selv å bli et friere menneske. Nettopp dette er det sentrale i den jødiske filosofen Martin Bubers (1878 – 1965) tenking om det han betegner som de tre grunnord; *jeg – du – det* (Buber, 2022). Han mener at det er to ulike måter å inngå i relasjon; enten i *jeg - det - relasjon* eller i *jeg – du – relasjon*. Bubers budskap er at alt virkelig liv er møtet med den andre. Han sier at det som menes med ordparet *jeg – det* er det jeg ser og betrakter og det jeg har behov for å anvende for å leve i verden. Bubers *jeg – det* eksisterer i vår dagligtale i dag som *subjekt – objekt* (Thrana, 2022). Buber vedkjenner at å forstå den andre som et *det* ikke er uvanlig. «*Då ser me den andre på avstand, som ein ting, ein del av miljøet*» (Eide m. fl. 2020 s. 42). *Jeg – du – relasjonen* er noe som skjer her og nå. Her treffes jeg og du i det innerste, i det Buber betegner som å være i sann tilstedeværelse. Det unike i *jeg – du – relasjonen* er at det oppstår en sammensmelting som ikke kan skje ellers. Det er i møtet med *du* at *jeg* blir til et helt menneske (Buber, 2022). Det er når *jeg – du* møter hverandres indre prosess at vi kan fornemme kjærlighet i relasjonen. Buber omtaler kjærlighet som relasjonens «virken». Det som virker i relasjonen er en kraft som skaper nærhet til den andre og som igjen gjør at vi kan være et *jeg – du* for hverandre.

2.3 Omsorg i relasjon og handling

Omsorgsteoretiker og filosof Kari Martinsen (2003) sier om sykepleiefaget at målet er å virkeliggjøre omsorg gjennom relasjon og handling. Sykepleieren har i oppgave å forstå pasientens lidelseshistorie og livshistorie og derigjennom fremme livsmot. Martinsen (2003) er tydelig på at å være definert som hjelper er ensbetydende med altruisme. Dette illustrerer hun med å vise til den bibelske fortellingen om den barmhjertige samaritanen som hjalp den syke uten å forvente noen gjenytelse (Bibelen, Luk 10, s. 25-37). Martinsen (2003) fremhever relasjonell omsorg som en grunnleggende forutsetning for alt menneskelig liv. Som mennesker medvirker vi i relasjon til noen og vi myndiggjøres i denne relasjonen, selv om initiativet kommer fra oss. Når den som trenger hjelp og støtte fra hjelpeapparatet blir møtt, så er det representanter for systemet de får en relasjon til, ikke et instrumentelt hjelpeapparat. Martinsen (1989) sier at en god relasjon bidrar til at den som har et hjelpebehov opplever seg verdsatt og lyttet til, mens en dårlig eller utilstrekkelig relasjon kan oppleves motsatt. I omsorgsteorien er begrepet verdig beskrevet med at en forutsetning for at pasienten skal oppleve seg verdig er å bli behandlet med verdighet av andre (Breland m.fl. 2002). Det er

alltid slik at den som er hjelper har ansvaret for relasjonens kvalitet. I helse- og sosialfagene er det ofte slik at tid er mangelvare. Martinsen (2021) er tydelig på at omsorg tar den tiden det tar. For den som har samtalen som en viktig del av arbeidet med mennesker er kunnskap om virksomme relasjoner helt nødvendig (Kvello, 2021).

2.4 Bio-psyko-sosial forståelsesmodell og de uante muligheter

Den bio-psyko-sosiale forståelsesmodellen er opptatt av helhet, kontekst og det enkelte individ i samspill med sine omgivelser. Den danske barne- og ungdomspsykiateren Søren Hertz (2017) forfekter et holistisk syn på mennesket og mener at det biologiske, det psykologiske og det sosiale i sum er mer enn de enkelte delene. Han viser til nyere nevrologisk forskning som viser at store deler av hjernens strukturer og nevralt mønster blir forsterket av psykologisk og sosial påvirkning (From, 2018). Forståelsesmodellen forklarer at psykologisk modning og videre utvikling skjer i kontinuerlig dialogisk og interaktivt samspill med omgivelsene. Dette er en prosess som er i utvikling livet gjennom. Hertz (2017) er opptatt av at all utvikling skjer i bio-psyko-sosialt samspill og at mennesket formes i møte med omgivelsene. Dette er kjernen i det han omtaler som de uante muligheter. Vi kan se barn og unges utfordringer og uttrykk som invitasjon til å jakte på nye muligheter og positiv utvikling. Hertz (2017) sier også at all atferd alltid er uttrykk for noe og at gode relasjoner er helende. Den amerikanske psykiateren Bruce Perry (2011) sier at skade oppstått i relasjon må heles i relasjon og at hans erfaring er at relasjonens helende kraft er undervurdert.

3.0 Metode

Oppgaven er et litterært studie som bygger på kunnskap fra bøker og andre skriftlige kilder. Et litteraturstudie er en systematisk og kritisk gjennomgang av relevant litteratur (Magnus & Bakketeig, 2000). I et litteraturstudie tolkes og forstås teksten ut fra min forforståelse og mine erfaringer. Jeg henter ut av teksten det som jeg vurderer som vesentlig og sammenfatter dette i en sammenheng. Slik utvides min forståelse av det tema som jeg har valgt å fordype meg i (Dalland, 2020). I oppgaven bruker jeg egne erfaringer i tillegg til skriftlige kilder, dette fordi disse utfyller og forsterker hverandre (Malterud, 2018). Spørsmålstillingen bestemmer metoden. For meg har det vært opplagt å ha med litteratur med kvalitativ tilnærming slik at stemmen til den som har et hjelpebehov høres. Den kvalitative metoden får frem beskrivelser og opplevelser og er hensiktsmessig blant annet i helse- og sosialfagene (Malterud, 2018). Jeg har i arbeid med oppgaven brukt pensumlitteratur, selvvalgt tilleggslitteratur, forskningsartikler og fagartikler. Jeg har lest faglitteratur og skjønnlitteratur som har bidratt til dypere forståelse av relasjonskvalitet og relasjonens betydning i arbeid med mennesker. Det ble tidlig klart for meg at etikk måtte danne bakteppe i min oppgave. Jeg har brukt mye tid på å fordype meg i filosofers betraktninger om relasjon. Dette har vært nyttig bakgrunns litteratur og noe er også tatt med i oppgaven.

Jeg har gjort søk i databasene Oria, MEDLINE, PubMed, Science Direct og Google Scholar. I starten førte det til mange og usystematiske treff. Søkene ble gjort i perioden 01.02.22-15.02.23. Jeg fikk god hjelp på biblioteket på Høyskolen i Molde til å gjøre målrettet søk og til å bruke PICO-skjema som hjelp for å strukturere søkeordene (vedlegg 1). Mine norske søkeord er: «relasjon», «god relasjon pasient-sykepleie», «god relasjon elev-lærer», «god relasjon OG barnevern». Mine engelske søkeord er: «characteristics good relationship nurse AND vulnerable adolescent», «mental health AND communication», «teacher- student-relationship». Flere av søkene ga mange tusen treff. Ved å tidsavgrense søket til å gjelde fra 2008 - 2023 og samtidig kombinere søkeord med OG, startet jeg en systematisk leting etter relevant forskning. Ved å kombinere ulike søkeord fikk jeg mange relevante treff, både på norsk og på engelsk. Jeg har valgt å bruke artikkelen til Kari Haug fra 2007, som stiller spørsmål om hvordan vennskap i sykepleie-pasientrelasjoner varer over tid, og artikkelen til Anne Kristin Bø og Sylvi Stenersen Hovdenak fra 2011 som handler om betydningen av en god relasjon mellom lærer og elev sett fra elevens ståsted.

Jeg har i min utvalgelse av forskning valgt å bruke to norske artikler. Det gjør jeg fordi jeg ønsker at forskningen i oppgaven skal være tilgjengelig og anvendbar for norsk praksis. Ingen av artiklene er nye. Det er ikke gitt at all internasjonal forskning gjelder for norske forhold, til det kan kulturforskjeller og aktualitet være for store. Et eksempel på dette er for eksempel forskjellen mellom det norske barnevernet og barnevernet i noen europeiske land. Selv om forskningen ikke er av ny dato så er min vurdering at den likevel er gyldig. I tillegg til litteratur og forskning har jeg i oppgaven også lagt vekt på egne erfaringer fra praksis. I det kan det ligge fare for at leseren får presentert de erfaringer som jeg ønsker å presentere. I dette ligger det en risiko for at oppgaven ikke gir et riktig bilde av virkeligheten (Dalland, 2020).

4.0 Presentasjon av forskning

4.1 «Jeg er venn fra 8-16»: Vennskap i sykepleie -pasientrelasjoner som varer over lang tid?

Dette er en hermeneutisk studie av å bruke vennskap som tilnæringsmåte for å få en god relasjon mellom sykepleier og pasient. Informantene i studien er norske sykepleiere som arbeider med psykisk syke pasienter med redusert fungeringsevne og med behov for langvarig hjelp. Pasientene har tilbud om individuell kontakt med sykepleier over lang tid. Studien tar utgangspunkt i teori som argumenterer for å bruke vennskapskvalitetene i sykepleier-pasient relasjonen fordi det ser ut til å øke følelsen hos pasientene av å bli sett, anerkjent og respektert. Forskningen fant at sykepleierne mente at vennskap som tilnærming og metode bidrar til gode allianser fordi relasjonen fikk preg av å være likeverdig. Informantene mente at hensikten med slik tilnærming er å bidra til økt livskvalitet hos pasienten. Informantene erfarte at en god relasjon kan styrke pasientens håp om det kan være verdt å leve selv om livet også kan være vanskelig. Vennskapskvalitetene i relasjonen bidro til at pasientene også klarte å gjøre nytte av erfaringene i andre sammenhenger. Forskningen sier at mange av de som ikke klarer å tilpasse seg samfunnet som vi lever i har erfaringer med å bli sviktet og har problemer med å stole på andre, men at gode og trygge vennskapsrelasjoner over tid bidrar til å øke tilliten til mennesket generelt. «Å komme og gå som en venn» er en tilnæringsmåte som innebærer at sykepleieren er bevisst sin rolle i forholdet mellom sykepleieren og pasienten. Det vil være å arbeide annerledes og kan være en krevende metode. Studien konkluderer likevel med at slik måte å arbeide på er fullt mulig med god støtte og veiledning i kollegiet (Haug, 2007).

4.2 «Faglig og personlig støtte: Om betydningen av en god relasjon mellom lærer og elev sett fra elevens ståsted»

Forskningen undersøker hva som kan kjennetegne en god relasjon mellom lærer og elev, vurdert fra elevens ståsted. Artikkelen er basert på funn fra forskningen *«Kunnskapsproduksjon og identitetskonstruksjon - skolen som del av ulike ungdommers oppvekstmiljø»* og bygger på intervjuer med 18 informanter i tiende klasse ved to ungdomsskoler i Oslo. Begrepene faglig og personlig støtte er sentralt i analysen der faglig støtte først og fremst dreier seg om hjelp til skolefag. Personlig støtte handler om at elevene føler seg verdsatt, om å bli møtt med respekt og å bli behandlet rettferdig. I skolesammenheng - som i andre sammenhenger, handler gode relasjoner om nær og tillitsfull

tilknytning til andre. Elevene oppgir at god faglig støtte også kan oppleves som personlig støtte. Elevene definerer relasjonskvalitet til tilstedeværelse av kjærlighet, trygghet og forståelse. Lærerens evne og vilje til å tillate elevens medvirkning har betydning for om eleven opplever at læreren har interesse og omtanke for dem, både faglig og personlig (Bø & Stenersen Hovdenak, 2011).

5.0 Drøfting

Et bilde på en god og velfungerende relasjon er to tannhjul som går inn i hverandre uten rusk i maskineriet. Å bygge relasjoner kan være et vågestykke fordi vi ikke vet på forhånd om vi lykkes. Desto viktigere er det at vi skaffer oss kunnskap om relasjonsbygging og relasjonens kraft slik at vi klarer å hente frem vår evne til å bygge gode relasjoner (Holten, 2022).

5.1 Øyeblikksomsorg

Etikk handler om hvordan vi som mennesker bør leve. Relasjonsetikk handler om det moralske ansvaret vi har i relasjonene til andre - om hvordan vi mennesker bør være mot den andre (Austin, 2008). Eide & Eide (2017) ser på relasjonsetikk som kommunikasjonsteori og legger til grunn at kommunikasjon i relasjoner betyr å ha et moralsk ansvar for å ville den andre vel, anerkjenne den andre og ha respekt for den andres autonomi. Relasjon og kommunikasjon er i denne sammenhengen å våge seg frem for å bli tatt i mot. I lys av Løgstrups relasjonsteori ser jeg Hanne fra innledningen i oppgaven, som i sin usynlighet hadde begynt å planlegge sin egen død. Hennes livsvilkår var i ferd med å bli uutholdelig da det snudde når klassen fikk ny lærer. Den nye læreren ble Hannes redning. Jeg kan ikke vite det med sikkerhet, men for meg ser det ut som den nye læreren brukte Løgstrups perspektiver som kompass når han tok seg frem i verden. Slik jeg fornemmer og ser for meg det første ordløse møtet mellom Hanne og læreren, så hadde han kunnskap om at mennesket blir til i relasjoner (Eide m.fl. 2020). Hanne opplevde lærerens varme blick og berøring som så livgivende at hun der og da ble til det hun betegner som et helt menneske. Hun forteller at hver gang etter dette, når hun kom på skolen uten mat, da fikk hun lærerens matpakke. Hannes opplevelse er i tråd med Løgstrup (2000) som sier at menneskets grunnsituasjon i møte med den andre går ut på å våge seg fram for å bli møtt. Mennesket kan ikke forholde seg til andre uten å utlevere noe av seg selv. Hanne hadde en oppvekst som hadde tatt fra henne trygg tilknytning og tillit til andre. Ny tillit kan vokse fram i relasjoner som bygger på empati og anerkjennelse og der den enes sårbarhet ikke utnyttes, men behandles med varsomhet og respekt. Hannes selvutlevering i møte med læreren fikk skje i naturlig tillit, hun ble tatt vel imot, ble forstått og akseptert. Dette er også i tråd med funnene i forskningen om betydningen av en god relasjon mellom lærer og elev (Bø og Stenersen Hovdenak, 2011). Elevene sier at det som kjennetegner en god relasjon mellom lærer og elev er at elevene føler seg verdsatt og møtes med respekt. Løgstrup var opptatt av at alle relasjoner også er en maktrelasjon der det er mulig å utnytte sin makt til å gjøre den andre vondt. En sentral

læresetning i Løgstrups tenking er at den enkelte har aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av den andres liv i sin hånd (Løgstrup, 2000).

En klok hjemløs mann som jeg kjente gjennom jobben min sa noe som jeg først etter å ha fordypet meg i etikkens verden fullt ut har forstått. En kveld mannen var ekstra glad fordi han hadde øl nok til å klare seg gjennom natten, strålte han da jeg besøkte han og sa: *«Jeg er bare halvparten av meg selv når jeg er aleine. Når noen kommer så blir jeg liksom hel»*. Mannens universelle opplevelse var at han for å være et helt menneske hadde behov for samvær med andre. Hans opplevelse denne kvelden var gleden over å være sammen i øyeblikket. Der og da ble gjensidig tillit og anerkjennelse født, i alle fall i øyeblikket. Slik øyeblikksomsorg kan danne grunnlaget for en god og trygg relasjon. Som slagpasient gjorde forfatter Anne Karin Elstad (1990) noen mindre hyggelige erfaringer. Hun beskriver en sykepleier-pasient-relasjon som god når sykepleieren er smilende, som presenterer seg og snakker til henne som et helt menneske:

«En ung sykesøster står over henne, tar hånden hennes. - Jeg er søster Anne, sier hun og smiler. Søster Anne, så pent navn, vil Maria si, så pen hun er, og hun smiler og smiler til henne. Søster Anne åpner Marias skjorte. - Nå fester jeg noen ledninger til brystet ditt. De er festet på et apparat bak sengen din. Du kan høre at det tikker nå, ikke sant? Denne søsteren snakket til henne. For første gang snakket en av de hvitkledde til henne, ikke om henne, som om hun ikke eksisterte, ikke var et levende menneske lenger. Hun kjenner seg hel igjen» (Elstad, 1990 s.82).

5.2 Å arbeide med hjertet og ha kompetansen i ryggsekken

Martinsen (2021) sier i sin nye bok *«Langsomme pulsslag»* at som mennesker er vi forbundet med hverandre og at som helse- og sosialarbeidere har vi sansene våre stemt mot de vi er der for å hjelpe. Gjennom sansingen skapes en gjenkjennelse av oss selv i den andre. Følelsen av slik gjenklang mellom meg selv og den andre, danner grunnlaget for mitt ønske om å være noe for den andre. Appellen fra den andre krever svar; *«Svaret ligger i å ville den andres beste og å gjøre det som er godt. Dette danner grunnlaget for omsorg for den andre»* (Martinsen, 2003 s. 62). Buber (2022) sier at omsorg og kjærighet er tråden mellom menneskene og som gjør at det oppstår en nær og ekte relasjon. Noe av det samme sier forskningen om den gode relasjonen mellom lærer og elev. Hvis en lærer ser på sine elever som objekt så vil alle elever få samme undervisning. Ser læreren eleven som som subjekt, så

tilrettelegges og tilpasses undervisningen (Bø og Stenersen Hovdenak, 2011). Da har læreren det viktige *jeg - du - forholdet* til sine elever. Det ungdom verdsetter mest hos en lærer er de som ser den enkelte elev og som bryr seg om hvordan elevene har det (Thrana, 2022). Elevenes ønske om å bli sett av sine lærere kan sees i sammenheng med Kari Martinsens (2021) omsorgsfilosofi og Martin Bubers (2022) tenkning om nærhet i gode relasjoner og sann tilstedeværelse. De er likevel ikke fremmed for å kritisere individualiseringen i samfunnet der adskillelse og fremmedgjøring gjør menneskene ensomme og syke. Et grunnleggende trekk ved det å være menneske er at mennesket for sin egen skyld er til for andre. Slik jeg leser Martinsen (2021) og Buber (2022) så betegner begge sitt menneskesyn som kollektivistisk, det sentrale er fellesskapet. Med det menes ikke at mennesket ikke har behov for øyeblikksomsorg og for den nære, personlige relasjonen. Tvert om, sier Perry (2011) som har årelang erfaring som behandler for barn, unge og voksne utsatt for alvorlige overgrep; *«Jo flere velfungerende relationer et barn har, jo bedre chancer har han for at komme sig efter et traume og komme til at trives»* Perry (2011 s. 257). Dette stemmer overens med mine egne erfaringer fra praksisfeltet der det er blitt mer legitimt å bruke relasjon som metode i arbeid med krenkede barn og unge. Det er som Perry (2011 s. 257) sier det så klokt; *«Relationer er forandringsagenter, og den mest effektive terapi er kjærlighet mellem mennesker»*. Dette harmonerer også med forskningen om vennskap i sykepleie-pasient relasjoner der sykepleierne erfarte at en god relasjon bidrar til å styrke pasientens håp om ei god framtid, selv om livet kan være vanskelig. En sykepleier som over tid kommer og går som en venn kan bidra til å øke pasientens tillit til hjelpeapparatet eller til mennesket generelt. Også Kong Harald har tro på relasjonens kraft. Han sa i en av sine taler til befolkningen at det beste vi kan gjøre er å være der for hverandre, huske å gi hverandre de gode ordene og bære hverandre om det trengs (Hans Majestet Kong Harald, 2019). Hvis jeg plasserer min tidligere kollega, Hanne inn i dette bildet så ble læreren forandringsagenten som, i følge Hanne selv, reddet livet hennes. Det er nesten som om læreren kunne ha forutsett Kong Haralds tale om å være noe for en annen når livet ikke er til å bære alene. Vi kan bare spekulere i hvorfor Hanne hadde gått under hjelpeapparatets radar i mange år og hvorfor ingen hadde sett hennes lidelser og vonde erfaringer. Det som til slutt hjalp Hanne var læreren og hans evne, hans vilje og mot til å bruke seg selv for å bygge relasjon til den triste eleven i klasserommet. I noen relasjoner er samtalen et viktig redskap. Andre relasjoner forblir ordløse. Men alle gode relasjoner har det til felles at det er en form for berørende nærhet (Kvelling, 2021).

5.3 Uante muligheter

Den danske barne- og ungdomspsykiateren Søren Hertz (2017) er opptatt av at moderne nevrobiologisk forskning har funnet at store deler av hjernens strukturer og nevrale mønstre forsterkes gjennom psykologisk og sosial påvirkning. Det er i dette perspektivet at Hertz (2017) snakker om de uante muligheter. De uante muligheter for endring og utvikling kan vi finne når vi, kreativt og nysgjerrig, leter på siden av det vi umiddelbart kan få øye på. Det er likevel ikke slik at de uante muligheter dukker opp av seg selv. Det krever mot og håp og de voksne rundt må ha vilje til å jobbe sammen. Hertz (2017) er særlig opptatt av hvordan språket kan ha stor betydning for utfallet av hvordan vi møter barn og unge som strever. Han snakker om anamnesens narrative konsekvenser. Det ligger stor kraft i hvordan vi bruker språket når vi omtaler mennesker eller handlinger. Å fokusere på det problematiske kan bidra til at vi forsterker utfordringene. Nysgjerrigheten til hva som ligger i de uante muligheter fremmes ved at vi gir språket en positiv kontekst. Relasjonsbygging og ekte interesse for barnet eller ungdommen er for Hertz en grunnleggende forutsetning for å lykkes i å utforske de uante muligheter sammen. Noe av det samme sier Holten (2022) om at dersom relasjonell tilnærming til den andre skal være mulig, så forutsettes det at den andre møtes med interesse og nysgjerrighet. Perry (2011) sier om sin praksis at vår kompetanse stadig er i utvikling og skjer ikke bare gjennom utdanning. Vi utvikler oss først og fremst gjennom relasjoner til andre. Hertz (2011) peker på nødvendigheten av å inneha evne til å stå i det komplekse i de prosessene som kan bidra til å oppdage de uante muligheter. Han peker også på betydningen av relasjonskompetanse og kompetanse til å se mening og muligheter. Både Hertz (2017) og Perry (2011) understreker den gode relasjonens betydning for å lykkes i å hjelpe den som trenger hjelp. Begge sier at kunnskap om hjernens utvikling og ytre psykologiske og sosiale påvirkning gir oss grunn til optimisme og håp om å finne noen av de uante muligheter. Det er for oss helse- og sosialarbeidere betryggende at fagfolkene ikke bare er opptatt av det som sitter i hjernen, men ser helheten og betydningen av gode, tillitsfulle, trygge og varme menneskemøter. Til grunn for dette ligger den gode relasjonen.

6.0 Avslutning

Oppgaven starter med filosofene Løgstrup og Buber som begge er opptatt av at mennesket har plikt til å ville og gjøre den andre vel. Løgstrup og Buber sier i sin tenkning at det som kjennetegner en god relasjon er tillit, trygghet og empati. Martinsen og Hertz viser i oppgaven at omsorg og relasjonell nærhet kan være nøkkelen til barn og unges nye og uante muligheter. Jeg har funnet norsk forskning som viser at tillit kan bygges ved at sykepleieren kommer og går som en venn, og hvordan en vennskapsrelasjon kan være tråden mellom mennesker som gjør at det oppstår en nær og ekte relasjon. Min grunnutdanning er sykepleier, men jeg har i mange år jobbet i barnevernet med utsatte barn og unge og deres familier. Jeg mener at behovet for forståelse av gode relasjoners betydning gjelder for hele helse- og sosialfeltet og at innholdet i oppgaven gjelder like mye for mine kollegaer i politiet, i barnevernet, i skolen, i barnehagen og så videre. Med det mener jeg også at Kari Martinsens sykepleierteori er overførbar til alle yrkesgrupper.

Å arbeide med barn og unge som er i behov for hjelp og støtte er å arbeide i tråd med våre etiske forpliktelser - som profesjonell og som menneske. Min tidligere kollega Hanne sin historie er en fortelling om sorg og smerte, men den er også en fortelling om en klok lærer som i praksis viste oss hva som kjennetegner en god relasjon.

«Hver gang skjønnheten stikker hodet opp av smerten, er grensene for det umulige visket bort. Igjen og igjen kan det skje at støvet i menneskene begynner å glitre»

Eva Dønnestad, 2013

Litteraturliste

- Aubert, Anne Marie & Bakke, Inger Marie (2018). Utvikling av relasjonskompetanse. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Austin, Wendy J. (2008). Relational ethics. Her i: Given, Lisa M. (2008). *The sage encyclopedia of qualitative research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bakketeig, Leiv S & Per Magnus (2000). *Prosjektarbeid i helsefagene*. 1. utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bibelen. Luk. 10, 25-37. Den barmhjertige samaritan. 23/4/2023: [Barmhjertig samaritan](#)
- Bredland, Ebba Langum, Linge, Oddrun Anita og Vik, Kjersti (2002). *Det handler om verdighet. Ideologi og praksis i rehabiliteringsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Buber, Martin (2022). *Jeg og du*. Heftet. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.
- Bø, Anne Kristin & Stenersen Hovdenak, Sylvi (2011). Faglig og personlig støtte: Om betydningen av en god relasjon mellom lærer og elev sett fra elevens ståsted. *Tidsskrift for Ungdomsforskning* (2011), 11(1):69-85. 10/2/2023: [Tidsskrift for ungdomsforskning](#)
- Dalland, Olav (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide, Hilde & Eide, Tom (2017). *Kommunikasjon i relasjoner. Personorientering, samhandling, etikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide, Solveig Botnen (2020). Relasjoner som kilde og tema i etikken: Her i: Eide, Solveig Botnen, Grelland, Hans Herlof, Kristiansen, Aslaug, Sævareid, Hans Inge og Aasland, Dag Gjerløw (2020). *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk*. 2. utg. 3. opplag. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.
- Eide, Solveig Botnen, Grelland, Hans Herlof, Kristiansen, Aslaug, Sævareid, Hans Inge og Aasland, Dag Gjerløw (2020). *Fordi vi er mennesker. En bok om samarbeidets etikk*. 2. utg. 3. opplag. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.
- Eide, Solveig Botnen, Grelland, Hans Herlof, Kristiansen, Aslaug, Sævareid, Hans Inge og Aasland, Dag Gjerløw (2020). *Til den andres beste*. 2. utg. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Elstad, Anne Karin (1990). *Maria, Maria*. Oslo: Aschehoug.
- From, Kate (2018). *Den sårbare hjerne. Omsorgssvigt i neuropsykologisk og neuropædagogiske perspektiv*. København: Dansk Psykologisk Forlag AS.
- Hans Majestet Kong Harald (2019). *Nyttårstalen 2019*. Oslo: Det Norske Kongehus. 25/4/2023: [Nyttårstalen 2019 - Det norske kongehus](#)

- Haug, Kari (2007). «Jeg er venn fra 8-16»: Vennskap i sykepleie-pasientrelasjoner som varer over lang tid? *Vård i Norden* nr. 3. Publikasjon nr 85. Volume 27:57-59.
- Hegel, Georg W.F. (2007). *Åndenes fenomenologi*. Oslo: Bokklubben.
- Hertz, Søren (2017). *Barne- og ungdomspsykiatri. Nye perspektiver og uante muligheter*. 1. utg. 3. opplag. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Holten, Sissel (2022). *Fra dialog til relasjon i arbeid med mennesker*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Jensen, Per & Ulleberg, Inger (2019). *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvello, Øyvind (2021). *Samtaler med barn og ungdom. Medvirkning, kommunikasjon og metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Løgstrup, Knud Eilert (1956, 1991). *Den etiske fordring*. 2. utgave. København: Nordisk Forlag AS.
- Løgstrup, Knud Eilert (2000). *Den etiske fordring*. Oslo: Cappelen.
- Løvlie Schibbye, Anne-Lise (2017). *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Malterud, Kirsti (2018). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Martinsen, Kari (2003). *Fra Marx til Løgstrup. Om etikk og sanselighet i sykepleien*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, Kari (1989). *Omsorg, sykepleie og medisin*. Oslo: TANO AS.
- Martinsen, Kari (2021). *Langsomme pulsslag*. Bergen: Vigmostad og Bjørke AS.
- Nyeng, Frode (2020). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Perry, Bruce D. & Szalavitz, Maia (2011). «*Drengen, der voksede op som hund*». *Hvad vi kan lære af traumatiserede børn om tilknytning, tab og heling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Thrana, Hilde Marie (2022). *Kjærlighetens etikk i barnevern og sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1

Litteratursøk

Spørsmål: Hva kjennetegner en god relasjon?
Inklusjonskriterier: Barn og ungdom i skolealder, < 18 år
Eksklusjonskriterier: Barn under skolealder, voksne.

P	I	C	O
Population Problem	Intervention Fenomen	Comparison Sammenligning	Outcome Utfall
Relasjon Barn/ungdom med utfordringer Sårbare skoleelever Vulnerable students	God relasjon Kommunikasjon Betydningen av å bli sett Healthy relationship		Øke kunnskap om relasjonsbygging Vise at god relasjon bidrar til bedre hjelp

Norske søkeord

relasjon	god relasjon pasient-sykepleie	god relasjon elev-lærer	god relasjon OG barnevern	kommunikasjon elev-lærer
----------	--------------------------------	-------------------------	---------------------------	--------------------------

Engelske søkeord

characteristics good relationship nurse AND vulnerable adolescent	mental health AND communication	teacher-student-relationship
---	---------------------------------	------------------------------